

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять для здобувачів вищої освіти
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Протокол № 1 від 20 січня 2023 р.

Чернігів 2023

Муниципальне право. Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів вищої освіти спеціальності 262 Правоохоронна діяльність першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Укл.: Нітченко А. Г. Чернігів: ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 44 с.

Укладачка:

НІТЧЕНКО АЛЛА ГРИГОРІВНА, канд. іст. наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Відповідальна за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА, старша викладачка кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»	6
1.1. Структура навчальної дисципліни	6
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	7
1.3. Критерії оцінювання результатів навчання та розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти	11
1.4. Політики курсу	17
II. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	21
III. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)	41
IV. ПЕРЕЛІК БАЗОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	44
V. ПЕРЕЛІК БАЗОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	44

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Муніципальне право» є обов'язковою складовою ОП «Правоохоронна діяльність» з циклу професійної підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 26 «Цивільна безпека» спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» предметом вивчення якого є система національного муніципального права.

Метою викладання навчальної дисципліни «Муніципальне право» є формування у студентів системи знань стосовно процесів становлення, розвитку й організації місцевого самоврядування в Україні.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Муніципальне право» є: оволодіння основами муніципального права, усвідомлення його місця в системі національного та міжнародного права; пізнання законодавства про місцеве самоврядування; вміння практично застосовувати отримані знання щодо організації та діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, їх нормативно-правового регулювання; сприяння вихованню поваги до муніципально-правових інститутів.

Програма навчальної дисципліни включає наступні теми:

Тема 1. Муніципальне право як галузь права, як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Конституційно-правові основи та міжнародні стандарти функціонування місцевого самоврядування.

Тема 3. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування.

Тема 4. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Тема 5. Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Тема 6. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти (ЗВО) має набути або розширити наступні загальні та спеціальні компетентності, передбачені освітньою програмою:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 1);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 5);
- здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК 8);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК10)
- здатність кваліфіковано застосовувати у професійній діяльності норми матеріального та процесуального права (СК 22);

- здатність застосовувати норми муніципального права, а також знання щодо функцій і ролі муніципально-правових інститутів (СК 24).

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (РН), передбачені освітньою програмою:

- організувати культурний діалог на рівні, необхідному для ефективної професійної діяльності (РН 2);

- збирати необхідну інформацію з різних джерел, аналізувати і оцінювати її (РН 3);

- знати і розуміти сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи (РН 11);

- тлумачити та правильно застосовувати норми матеріального та процесуального права (РН 24);

- вміти розробляти науково-обґрунтовані рекомендації по вдосконаленню системи публічного управління (РН 25).

У підсумку ЗВО повинні

знати:

- поняття муніципального права та місцевого самоврядування;
- історію становлення місцевого самоврядування в Україні;
- конституційно-правові основи місцевого самоврядування та систему джерел національного муніципального права

- міжнародні стандарти місцевого самоврядування;
- загальні засади та систему місцевого самоврядування в Україні;
- структуру та повноваження представницьких органів місцевого самоврядування;

- повноваження посадових осіб органів місцевого самоврядування;
- повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;

- засади матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;
- систему гарантій місцевого самоврядування;
- поняття та види відповідальності суб'єктів муніципально-правових відносин.

вміти:

- аналізувати історію і розвиток муніципального права та місцевого самоврядування в Україні;

- володіти основними положеннями законодавчих актів муніципального права, користуватися ними у практичній діяльності;

- критично осмислювати позитивний і негативний досвід правового регулювання місцевого самоврядування в Україні;

- будувати професійну діяльність та стосунки з органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами на принципах, передбачених чинним муніципальним законодавством.

I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»

1.1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної форми навчання			
		Всього	У тому числі		
			Лек.	Сем.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Загальна теорія муніципального права					
1	Муніципальне право як галузь права, як наука і навчальна дисципліна	14	2	0	12
2	Конституційно-правові основи та міжнародні стандарти функціонування місцевого самоврядування	16	2	2	12
	Разом за змістовим модулем 1	30	4	2	24
Змістовий модуль 2. Функціонування інститутів муніципального права					
3	Територіальна громада – основа місцевого самоврядування	10	2	2	6
4	Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування	20	4	4	12
	Разом за змістовим модулем 2	30	6	6	18
Змістовий модуль 3. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування					
5	Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування	15	2	2	11
6	Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян	15	2	2	11
	Разом за змістовим модулем 4	30	4	4	22
Змістовий модуль 4. Гарантії місцевого самоврядування та відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин					
7	Гарантії та муніципально-правова відповідальність	30	2	2	26

	органів та посадових осіб місцевого самоврядування				
	Разом за змістовим модулем 4	30	2	2	26
	Усього годин за дисципліну	120	16	14	90

1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Загальна теорія муніципального права

Тема 1. Муніципальне право як галузь права, як наука і навчальна дисципліна

Поняття, предмет та методи муніципального права. Муніципальне право – право місцевого самоврядування.

Історія муніципального права України. Теоретичні основи місцевого самоврядування. Сучасні теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Господарська (громадсько-господарська) теорія місцевого самоврядування. Громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування. Державна (державницька) теорія місцевого самоврядування. Соціологічні концепції місцевого самоврядування. Теорія муніципального соціалізму. Соціально-класова теорія місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління. Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Джерела муніципального права. Статутне право. Система муніципального права, її елементна характеристика. Муніципально-правові норми, їх особливості. Муніципально-правові інститути.

Муніципально-правові відносини, особливості їх суб'єктного та предметного складу.

Муніципальне право як наука. Поняття, предмет та система науки муніципального права. Функції муніципального права. Методологія науки муніципального права. Джерела науки муніципального права.

Муніципальне право як навчальна дисципліна. Поняття, предмет і завдання муніципального права як навчальної дисципліни. Система навчальної дисципліни муніципального права. Джерела навчальної дисципліни муніципального права. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.

Тема 2. Конституційно-правові основи та міжнародні стандарти функціонування місцевого самоврядування

Поняття місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування. Принцип правової самостійності. Принцип організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності. Принцип

територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії.

Система місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і територіальна автономія. Місцеве самоврядування і державне управління. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності. Проблеми вдосконалення системи та конституційно-правового статусу органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України. Правова природа влади, яка здійснюється на місцевому рівні. Спільне та відмінне у правовій природі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Поняття та особливості муніципальної влади.

Поняття міжнародних стандартів місцевого самоврядування та їх правова природа. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р. Всесвітня декларація місцевого самоврядування 1985 р. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 1980 р. Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні 2003 р. Особливості впровадження європейських стандартів у законодавство України.

Види муніципальних систем в зарубіжних країнах. Англосаксонська, континентальна й інші моделі організації публічної влади на місцях. Правове регулювання та особливості функціонування органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Змістовний модуль 2. Функціонування інститутів муніципального права

Тема 3. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування

Поняття та ознаки територіальної громади. Членство в територіальній громаді. Вплив політико-адміністративних чинників на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів. Історія становлення та розвитку територіальних громад на етнічних українських землях. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні. Правосуб'єктність територіальної громади. Види територіальних громад: основні (базові) факультативні (асоційованого рівня). Відмінності між окремими видами територіальних громад.

Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади. Основні форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування. Статут територіальної громади. Інші акти статутного права. Проблеми оптимізації територіальних громад.

Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму. Суб'єкти добровільного

об'єднання територіальних громад. Основні умови добровільного об'єднання територіальних громад. Порядок добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Порядок добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад в Україні. Державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Співробітництво територіальних громад. Принципи співробітництва територіальних громад. Суб'єкти та сфери співробітництва територіальних громад. Порядок організації співробітництва територіальних громад. Форми співробітництва територіальних громад. Державне фінансування, стимулювання та моніторинг співробітництва територіальних громад. Припинення співробітництва територіальних громад.

Тема 4. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України. Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування (на прикладі Чернігівської області). Структура місцевої ради (на прикладі Чернігівської місцевої ради). Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.

Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад. Сесія – основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та проведення. Акти місцевих рад. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування. Правова експертиза проектів актів місцевого самоврядування. Процедури прийняття актів органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану. Форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад. Форми й методи роботи тимчасових контрольних комісій рад. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.

Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради. Вимоги, які пред'являються до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Статус голів районної, обласної, районної у місті ради. Статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.

Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад (на прикладі Чернігівської області). Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради. Складання, затвердження та виконання планів роботи виконкому. Порядок підготовки та проведення засідань виконкому. Правові акти виконавчих органів рад. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення

виконкому, його скасування. Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.

Поняття та ознаки муніципальної служби. Принципи служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус службовців місцевого самоврядування. Проходження служби в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування.

Змістовний модуль 3. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Тема 5. Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування. Власні, делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування та особливості їх реалізації.

Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування. Контроль за виконанням делегованих повноважень у сфері місцевого самоврядування. Співвідношення повноважень представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування. Особливості реалізації повноважень посадових осіб місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення під час воєнного стану.

Дострокове припинення повноваження ради. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної, обласної, районної у місті ради. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення.

Тема 6. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

Засоби забезпечення законності, правопорядку органами місцевого самоврядування. Охорона прав, свобод і законних інтересів громадян на місцевому та регіональному рівні у мирний час та на час дії військового стану.

Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки, судовими органами та органами юстиції.

Змістовний модуль 4 Гарантії місцевого самоврядування та відповідальність суб`єктів муніципально-правових відносин

Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система. Загальні та спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування. Обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Заборона обмежувати права місцевого самоврядування.

Поняття та види відповідальності у муніципальному праві. Підстави відповідальності. Форми відповідальності у муніципальному праві. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами. Відповідальність органу самоорганізації населення та його посадових осіб.

Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.

1.2. Критерії оцінювання результатів навчання та розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Критерії оцінювання результатів навчання

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання результатів навчання ЗВО, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях, а також самостійність та своєчасність здачі виконаних індивідуальних та самостійних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності виду індивідуальної та самостійної роботи або усної, письмової відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів.

У процесі поточного контролю здійснюється перевірка засвоєння ЗВО програмного матеріалу, набуття ними вмінь та навичок щодо вирішення практичних ситуацій, здатності самостійного опрацювання окремих тем, публічного та письмового викладу конкретних питань дисципліни.

Критерії оцінювання участі у семінарському (практичному) занятті (активність роботи, відповідь з питань практичного заняття, питань для самостійного опрацювання тощо) оцінюються в 5, 4, 3, 2, 1, 0 балів, зокрема:

- 5 балів – ЗВО у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння історичних процесів еволюції муніципального права, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати, може аналізувати юридичні факти, здатний презентувати власне розуміння, оцінку

юридичних фактів, має досить міцні навички роботи з Конституцією України, основними нормативно-правовими актами.

- 4 бали – ЗВО вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, конституції; може дати порівняльну характеристику юридичних фактів, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнює та застосовує набуті знання.

- 3 бали - ЗВО засвоїв навчальний матеріал частково (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел) але прогалини не носять істотного характеру, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, конституції, нормативно-правових актів; може дати порівняльну характеристику юридичних фактів, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнює та застосовує набуті знання, деякі практичні навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо.

- 2 бали – ЗВО загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє юридичні терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

- 1 бал – ЗВО за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

- 0 балів – ЗВО не готовий до семінарського (практичного) заняття або має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі терміни, але не може їх пояснити, головний зміст матеріалу не розкрито.

Доповнення до відповіді, запитання доповідачу на семінарському (практичному) занятті оцінюється до 2-х балів:

- суттєве доповнення до доповіді основного доповідача, яке ґрунтується на ознайомленні з монографічною, науковою літературою - 2 бали.

- задані запитання доповідачу, які є не просто уточнюючими, а які мають дискусійний характер - 1 бал.

Опитування кожного ЗВО повинно бути проведено не менше ніж 3-4 рази на протязі семестру за умови регулярного відвідування здобувачем різних видів аудиторних занять.

Критерії виконання тестових завдань:

- 3 бали – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;

- 2 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;

- 1 бал – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;

- 0,5 балів – ЗВО дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми.

Критерії вирішення задач з муніципального права, написання юридичного диктанту:

- 3 бали – точна та повна відповідь;
- 2 бали – точні відповіді та недостатньо повне пояснення рішення казусу / точні відповіді та недостатньо повне пояснення терміну;
- 1 бал – не зовсім точне рішення казусу / не зовсім точні відповіді на всі терміни диктанту;
- 0 бали – ЗВО намагався дати відповіді, але показав незадовільний рівень знань з теми.

Ведення конспекту самостійної роботи (до 3 балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

3 бали - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, які відповідають усім вимогам;

до 2 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, але неохайне оформлення;

до 1 балу - за відсутності у конспекті окремих тем самостійної роботи або недостатньо повне відображення матеріалу з тем самостійного вивчення у конспекті;

0 - самостійна робота виконана лише на 20 %.

Виконання вибіркового виду самостійної роботи включає : презентацію міні-лекції; презентацію аналітичного огляду наукових публікацій, реферату; виконання самостійної дослідної роботи (індивідуальна робота);

Презентації – виступи перед аудиторією (дослідження у вигляді PowerPoint), що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, надання експертної оцінки тощо. Презентації можуть бути як індивідуальними, так і колективними.

Підготовка і презентація міні-лекції. Міні-лекції характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10-15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів.

Міні-лекція дає можливість ЗВО на основі опрацювання підручників, монографій, періодичних публікацій і законодавства продемонструвати вміння постановки проблеми, шляхом розкриття та оцінки поточної ситуації, виявлення суперечливих моментів, протиріч, визначення причин, наслідків та аргументації власної позиції здійснити аналіз фінансової проблеми, явища, процесу чи дискусійного питання, а також сформулювати пропозиції доповідача щодо вирішення проблеми та висновки, які ґрунтуються як на власних аргументах, так і на думку фахівців.

Критеріями оцінки міні-лекції є стислість, змістовність її структурних частин, логічність та вміння ЗВО чітко формулювати свою позицію і робити висновки щодо проведеного дослідження.

Аналітичний огляд наукових публікацій. Мета підбору та огляду наукових публікацій – дати аналітичний огляд літературних джерел (монографій, підручників, навчальних посібників, фахової літератури, законодавства тощо) за обраною тематикою. Готуючи огляд літературних джерел, ЗВО: обирає питання і погоджує його з викладачем; систематизує різні погляди і підходи до вивчення

досліджуваного питання (правові категорії, поняття і терміни, принципи, ознаки, класифікації тощо). Літературні джерела добираються самостійно. Аналітичний огляд готується на той семінар, на якому розглядається відповідна тема. Критеріями оцінки є кількість опрацьованих літературних джерел і якість систематизації матеріалу.

Виконання та оцінювання вибіркового виду самостійної роботи (презентація міні-лекції, есе, доповідь на наукову студентську конференцію, участь в студентській олімпіаді, підготовка наукових публікацій тощо) здійснюється таким чином:

- презентація міні-лекції – 0-3 бали;
- презентація аналітичного огляду наукових публікацій – 0-3 бали;
- презентація реферату – 0-3 бали;
- виконання самостійної дослідної роботи (індивідуальна робота) – 0-3 бали;
- участь в розробці, підготовці, виготовленні навчальних матеріалів (ситуаційних задач тощо), або наочних навчальних матеріалів (плакатів, слайд-шоу, мультимедійних посібників тощо) – 0-3 бали;
- доповідь на наукову студентську конференцію, участь в студентській олімпіаді, підготовка наукових публікацій – 0-6 балів.

Індивідуальна дослідна робота – це письмова самостійна робота з дисципліни, яка демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми.

Метою написання індивідуальної дослідної роботи є розширення кругозору ЗВО та поглиблення їх знань з предмета; розвиток основних практичних умінь наукової роботи (дослідницькі вміння, вміння знаходити спеціальну літературу і працювати з нею, складати список використаних джерел і оформляти опрацьований матеріал); формування наукових умінь; оволодіння стилем наукового мовлення та етикою наукового диспуту.

Доповідь – це усний виклад самостійно опрацьованої теми за навчальними посібниками, фаховою літературою та нормативними актами.

Метою наукової доповіді є формування у ЗВО вміння пов'язувати теорію з практикою, користуватися літературою, статистичними даними, популярно викладати складні питання, триматися перед аудиторією. ЗВО можуть виступити із запитаннями, коментарями до доповіді та оцінити її.

Підготовка і презентація реферату. Реферат – поширений тип письмової самостійної роботи з дисципліни, який демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми. У процесі підготовки реферату ЗВО накопичує знання, вміння та навички роботи з різними інформаційними джерелами, готується до майбутніх курсових і дипломних робіт. Реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, який підводить їх до роботи підвищеної складності, з елементами науковості, що виконується під час навчання.

Презентація реферату проходить в аудиторії на семінарському (практичному) занятті, де розглядається дана тема, або може бути проведена індивідуально.

Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання. Зрозумілість, наявність власної думки.

Оцінювання виконання індивідуальних завдань (реферат, індивідуальна дослідна робота, доповідь) здійснюється на основі наступних критеріїв:

- 5 балів – матеріал викладений логічно і повно, результати дослідження мають практичну і теоретичну цінність, висновки аргументовані і обґрунтовані, письмова робота містить вступ, основну частину, висновки і список літератури, оформлення реферату відповідає вимогам;

- 4 бали – матеріал викладений логічно і повно, результати дослідження мають практичну і теоретичну цінність, висновки недостатньо аргументовані і обґрунтовані, письмова робота містить вступ, основну частину, висновки, проте список літератури є недостатнім, оформлення відповідає вимогам;

- 3 бали – матеріал викладений недостатньо повно, письмова робота не містить вступу, висновки не достатньо аргументовані, обґрунтовані та/або не стосуються усіх поставлених завдань, список літератури є недостатнім, оформлення не відповідає вимогам;

- 1-2 бали – викладений матеріал неповним, письмова робота не містить вступу, основна частина не є структурованою, висновки поверхневі або відсутні, список літератури є недостатнім, оформлення не відповідає вимогам.

Всі види самостійної та індивідуально-дослідної роботи ЗВО проходять перевірку на плагіат. У разі виявлення ідентичних робіт, усі вони не зараховуються, у т.ч. ті, які були вже захищені. Підставою є несамотійний характер виконання роботи.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота передбачає виконання двох блоків завдань:

- перший блок – тестові завдання (10 тестових завдань) або вирішення задач (2 задачі);

- другий блок – теоретичні питання (2 питання).

6 балів – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) на всі питання модульної контрольної роботи; ЗВО вільно орієнтується в поданому матеріалі;

4-5 балів – ЗВО надав на 75 % питань модульної контрольної роботи; відповіді на всі питання контрольної потребують уточнень;

3 бали – ЗВО надав відповіді на 60% питань модульної контрольної роботи; відповіді потребують суттєвих уточнень, недостатнє володіння матеріалом;

2-0 балів – ЗВО надав відповіді менше ніж на 50% питань модульної контрольної роботи; відповіді потребують значних уточнень; ЗВО не орієнтується в поданому матеріалі, вкрай обмежена відповідь.

Максимальна кількість балів, яку може отримати ЗВО у процесі виконання модульної контрольної роботи – 6 балів.

З тими здобувачами вищої освіти, які до проведення підсумкового семестрового контролю не встигли виконати всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку до 19 балів (за шкалою оцінювання), проводяться додаткові індивідуальні заняття, за результатами яких визначається, наскільки глибоко засвоєний матеріал, та чи необхідне повторне вивчення дисципліни.

Мінімальні вимоги до знань та вмій.

Дисципліну можна вважати такою, що засвоєна, якщо студент:

- 1) **знає:**
- поняття муніципального права та місцевого самоврядування;
  - історію становлення місцевого самоврядування в Україні;
  - конституційно-правові основи місцевого самоврядування та систему джерел національного муніципального права
  - міжнародні стандарти місцевого самоврядування;
  - загальні засади та систему місцевого самоврядування в Україні;
  - структуру та повноваження представницьких органів місцевого самоврядування;
  - повноваження посадових осіб органів місцевого самоврядування;
  - повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
  - засади матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;
  - систему гарантій місцевого самоврядування;
  - поняття та види відповідальності суб'єктів муніципально-правових відносин.
- 2) **вміє:**
- аналізувати історію і розвиток муніципального права та місцевого самоврядування в Україні;
  - володіти основними положеннями законодавчих актів муніципального права, користуватися ними у практичній діяльності;
  - критично осмислювати позитивний і негативний досвід правового регулювання місцевого самоврядування в Україні;
  - будувати професійну діяльність та стосунки з органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами на принципах, передбачених чинним муніципальним законодавством.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів		
Змістовний модуль 1. Загальна теорія муніципального права		0...		15
1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...		5

	2	Вирішення тестових завдань, задач з муніципального права/написання юридичного диктанту;	0... 0...	3 5
	3	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...	2
	4	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті		
Змістовний модуль 2. Функціонування інститутів муніципального права			0...	15
	1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...	5
	2	Вирішення тестових завдань, задач з муніципального права/написання юридичного диктанту;	0... 0...	3 5
	3	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...	2
	4	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті		
Змістовний модуль 3. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування			0...	15
	1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...	5
	2	Вирішення тестових завдань, задач з муніципального права/написання юридичного диктанту;	0... 0...	3 5
	3	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...	2
	4	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті		
Змістовний модуль 4. Гарантії місцевого самоврядування та			0...	15

Відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин				
1	Усні відповіді на практичних заняттях	0...		5
2	Вирішення тестових завдань, задач з муніципального права/написання юридичного диктанту;	0... 0...		3 5
3	Написання рефератів, доповідей, есе, реферування, захист презентацій	0...		2
4	Доповнення, запитання доповідачу на практичному занятті			
Підсумкова оцінка поточного контролю		0...		60

1.4. Політики курсу

<i>Політика щодо академічної доброчесності</i>	<p>Освітній процес базується на академічній доброчесності. Згідно з «Кодексом академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка», від 31.05.2021 р. №100. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf вивчення дисципліни базується на принципах взаємної поваги й довіри викладача та здобувача вищої освіти, рівноправності й толерантності.</p> <p>Підготовлені здобувачем вищої освіти види робіт повинні відповідати загальноприйнятим нормам етичної поведінки.</p> <p>Основними формами порушення академічної доброчесності є: - академічний плагіат; - самоплагіат; - фабрикація; - фальсифікація; - списування; - обман; - хабарництво; - необ'єктивне оцінювання.</p> <p>Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей є обов'язковими. Якщо буде виявлено ознаки академічної недоброчесності, -роботи не зараховуються.</p> <p>Від дотримання принципів академічної доброчесності залежить оцінювання, а саме, бали можуть бути анульовані або знижені за порушення.</p>
<i>Правила перезарахування кредитів</i>	<p>У випадку мобільності, правила перескладання або відпрацювання пропущених занять тощо: відбувається згідно з «Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу НУ «Чернігівська політехніка» https://stu.cn.ua/wp-</p>

	content/uploads/2021/04/polozhennya-pro-akademichnu-mobilnist-uchasnykiv-osvitnogo-proczesu.pdf
<p><i>Політика щодо дедлайнів та перескладання</i></p>	<p>Роботи, які здаються із порушенням дедлайнів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).</p> <p>Порядок ліквідації академічної заборгованості визначено в «Положенні про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf</p>
<p><i>Політика щодо відвідування</i></p>	<p>Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн (дистанційній) формі за погодженням. Пропущені заняття без поважних причин відпрацьовуються відповідно до графіка консультацій викладача.</p> <p>У порядку, передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf здобувач вищої освіти, який має більше 30% пропусків навчальних занять (без поважних причин) від загального обсягу аудиторних годин відповідної навчальної дисципліни згідно з індивідуальним начальним планом не допускається до складання екзамену (диференційованого заліку) під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість.</p> <p>Вільне відвідування занять організовується відповідно до «Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/poryadok-nadannya-dozvolu-na-vilne-vidviduvannya-zanyat-zdobuvacham-vyshhoyi-osvity.pdf</p> <p>Вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Університету дозволяється з метою створення умов для навчання ЗВО, які не можуть відвідувати навчальні заняття з поважних причин за діючим розкладом. До поважних причин відносяться випадки, підтвержені відповідними документами, а саме:</p>

	<p>поєднання навчання зі спортивною та (або) громадською діяльністю, наявність дітей віком до 3-х років, вагітність, поєднання навчання з роботою за фахом, дуальне навчання (у разі його запровадження для окремих здобувачів вищої освіти), інші випадки.</p>
<p><i>Політика оскарження результатів контрольних заходів.</i></p>	<p>Для вирішення спірних питань, пов'язаних із організацією та проведенням семестрового контролю, оцінювання практик, атестації та визнанні результатів навчання в неформальній та/або інформальній освіті на факультеті створюється апеляційна комісія розпорядженням декана, до складу якої включаються, завідувачі кафедр, науково-педагогічні працівники та представники органів студентського самоврядування. Головою апеляційної комісії призначається декан. Порядок подання та розгляду апеляцій визначається відповідно до р.7 «Положенні про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» від 31 серпня 2020 р. https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf</p>
<p><i>Консультації</i></p>	<p>Консультації є однією з основних форм надання студентам допомоги в самостійній роботі з вивчення дисципліни стосовно незрозумілих питань або відпрацювання занять. Проводяться консультації відповідно до затвердженого та розміщеного на сайті кафедри графіка.</p>
<p><i>Розвиток soft skills</i></p>	<p>Створення так званого «емоційного інтелекту» у здобувачів вищої освіти, здатних не тільки засвоювати професійні компетентності, а і формувати, відбувається наступним чином: здобувачі під час освітнього процесу отримують 1) питання з відкритим типом відповіді, вирішення яких потребує критичного мислення шляхом колективного обговорення; 2) завдання із спеціально здійсненою помилкою у вихідних даних або ході рішення. 3) ситуаційні завдання та кейси для обговорення і вирішення, які потребують групової взаємодії, критичного мислення, креативності та спрямовані на формування комунікаційних та управлінських навичок. Також здобувачі приймають участь у студентських науково-практичних конференціях, семінарах, тренінгах.</p>

II. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Муніципальне право як галузь права, як наука і навчальна дисципліна

Питання для обговорення:

1. Поняття, предмет та методи муніципального права. Муніципальне право – право місцевого самоврядування.
2. Історія муніципального права України.
3. Система муніципального права, її елементна характеристика.
4. Муніципально-правові відносини.
5. Муніципальне право як наука.
6. Муніципальне право як навчальна дисципліна.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «муніципального права України як галузі права».
2. В чому проявляється важливість категорії місцевого самоврядування в контексті основ демократії?
3. Які факти свідчать про самостійність галузевого характеру муніципального права?
4. Чи є природа права на місцеве самоврядування природним правом територіальної громади, чи надане (делеговане) державою?
5. У чому полягає юридичний зміст методів муніципального права України?
6. Які існують види методів муніципального права?
7. Які етапи становлення та розвитку муніципального права?
8. Які виділяють елементи системи муніципального права?
9. Що таке муніципально-правові норми?
10. Які існують види муніципально-правових норм?
11. Що таке муніципально-правові інститути?
12. Які існують види муніципально-правових інститутів?
13. Які підстави виникнення муніципально-правових відносин?
14. Які види муніципально-правових відносин вам відомі?
15. Яка роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні?
16. Яке існує співвідношення між розумінням муніципального права як галузі права, як науки та навчальної дисципліни?
17. Яке місце займає муніципальне право в системі навчальних дисциплін юридичного профілю?

Дайте визначення понять:

муніципальне право як галузь права; предмет муніципального права; метод муніципального права; джерела муніципального права; муніципально-правові відносини; інститут права; норма права; суб'єкти, об'єкти муніципального права; муніципальне право як наука права; функції науки муніципального права; муніципальне право як навчальна дисципліна.

Тематика індивідуальних робіт:

1. Становлення місцевого самоврядування на теренах України: історичний аспект.
2. Роль Магдебурзького права в становленні та розвитку місцевого самоврядування.
3. Правові відносини місцевого самоврядування в Україні та їх суб'єкти.

Теми для презентацій:

1. Історія муніципального права України.
2. Методи правового регулювання відносин місцевого самоврядування.
3. Теорія місцевого самоврядування як комплексна галузь права.

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Батанов О.* Концептосфера муніципального права. *Право України*. 2020. № 10. С. 13-31.
2. *Волошина Я.* Місцеве самоврядування: теорії походження та їх реалізація. *Підприємництво, господарство і право*, 2018. № 3. С. 117-122.
3. *Демиденко В. О.* Аналіз концептуальних підходів щодо поняття та природи муніципально-правових відносин. *Правові новели*, 2018. № 5. С. 27-34.
4. *Демиденко В. О.* Поняття, юридичний зміст і види методів муніципального права України. *Філософські та методологічні проблеми права*, 2018. № 1-2 (15-16). С. 82-94.
5. *Загуменна Ю.А., Лазарєв В.В.* Становлення та розвиток органів місцевого самоврядування в Україні (1991-2019 роки). *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2020. № 2 (77). С. 106-117.
6. *Любченко П.* Муніципально-правові відносини: поняття, сутність, види. *Право України*, 2020. № 10. С. 49-62.

7. Нікітенко Л. О. Ковальчук., Л. В. Стан розвитку місцевої демократії в Україні та за кордоном: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*, 2021. № 92. С. 65-70.

Тема 2. Конституційно-правові основи та міжнародні стандарти функціонування місцевого самоврядування

Питання для обговорення:

1. Правові засади місцевого самоврядування.
2. Конституційно-правові основи функціонування місцевого самоврядування:
  - 2.1. Поняття, сутність, принципи місцевого самоврядування.
  - 2.2. Система та функції місцевого самоврядування.
3. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Якими нормативними актами регулюється місцеве самоврядування в Україні?
2. Що означає поняття «місцеве самоврядування» відповідно до чинної Конституції України?
3. Які ознаки притаманні сутності поняття «місцеве самоврядування»?
4. Які конституційні засади місцевого самоврядування?
5. Які конституційні принципи місцевого самоврядування?
6. Що означає поняття «конституційні принципи місцевого самоврядування»?
7. У чому полягає особливість конституційних принципів місцевого самоврядування, як принципів регулятивного права?
8. Які ознаки характерні для конституційних принципів місцевого самоврядування в контексті відображення вимог об'єктивної закономірності та тенденції розвитку місцевої влади?
9. Яка існує система місцевого самоврядування в Україні?
10. Хто є первинним суб'єктом місцевого самоврядування?
11. До чого призведе відсутність одного з елементів системи місцевого самоврядування ?
12. Що означає поняття «функції місцевого самоврядування»?
13. Якими є функції місцевого самоврядування?
14. Що означає поняття «міжнародні стандарти місцевого самоврядування»?
15. Які міжнародно-правові стандарти вам відомі?

Дайте визначення понять:

місцеве самоврядування, джерела муніципального права, правова основа діяльності органів місцевого самоврядування, правове регулювання, принципи права, конституційні принципи місцевого самоврядування, система місцевого самоврядування, функції місцевого самоврядування, міжнародні стандарти.

Складіть схеми:

1. Система органів місцевого самоврядування.
2. Функції місцевого самоврядування

Тематика індивідуальних робіт:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р. та Всесвітня декларація місцевого самоврядування - 1985 р.: порівняльно – правовий аспект.
2. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 1980 р. та Декларація щодо регіоналізму в Європі 1996 р.: порівняльно – правова характеристика.
3. Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні 2003 р.: зміст та підходи хартії до участі.

Теми для презентацій:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування як міжнародній стандарт місцевого самоврядування.
2. Особливості місцевого самоврядування в місті Києві.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Європейська хартія* місцевого самоврядування м. Страсбург, 15.10.1985 р. № 994_036. Дата оновлення: 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 02.01.2023)
2. *Всесвітня декларація* місцевого самоврядування, Ріо-де-Жанейро, 26 вересня 1985 р. *Місцеве самоврядування*. 1997. № 1–2. С. 95–97.
3. *Європейська рамкова конвенція* про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 21.05.1980 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU80K15U> (дата звернення: 02.01.2023)
4. *Європейська хартія* участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні 2003 р. Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні». URL: <https://khpg.org/1143206666> (дата звернення: 02.01.2023)

5. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
6. *Про місцеве самоврядування*: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
7. *Про добровільне об'єднання територіальних громад*: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Дата оновлення: 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
8. *Про службу в органах місцевого самоврядування*: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 02.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Гавриленко Т.С.* Перспективи розвитку місцевого самоврядування у місті Києві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С.35-36. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/9.pdf
2. *Золотоноша О.* Правове регулювання місцевих органів влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2020, № 3. С.153-156.
3. *Ключковський Ю.* Європейські правові стандарти місцевого самоврядування: зміст і правова природа. *Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 грудня 2019 р., м. Львів) Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 37-42.*
4. *Конституційне право України: мультимедійний навчальний посібник / Колодій А. М. та ін.* Національна академія внутрішніх справ URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil13.html
5. *Мельничук О.Ф., Сухоребра Т.І.* Удосконалення конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С.59-61. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/14.pdf
6. *Моргун В.В.* Конституційно-правові основи місцевого самоврядування. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 30 листопада 2018 р.). Харків, 2018. С.66-68.
7. *Нагорна М. М.* Аналіз конституційно-правових основ місцевого самоврядування та їх відповідність європейським правовим стандартам місцевої демократії. *Грані*. 2016, № 8 (136) серпень. С.108-117.
8. *Панова І. Ю.* Конституційно-правовий статус місцевого самоврядування в Україні. Сучасні проблеми муніципального права:

електронний збірник матеріалів круглого столу. Київ, 17 травня 2018 р. С. 5-11.
URL: https://fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/2018/el_zbirnyk_tez.pdf

9. Соляник К.Є. Система джерел муніципального права. *Право та інновації*. 2015, № 1 (9). С. 142 – 147.

10. Скажі своє слово ! Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті. Рада Європи, 2015; «Час Змін Інформ», 2016. 141 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/332/UEY.pdf>

11. Транскордонне співробітництво: правові основи та успішні практики: посібник / за заг. ред. В.А. Устименка; ред.-упоряд. Гук А.К., Санченко А.Є. К., 2020. 152 с.

12. Європейська хартія місцевого самоврядування. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи. Council of Europe, October 2017. URL: <https://rm.coe.int/-pdf-a6-59-pages/168071a536>

13. Цукан О. М. Правові основи транскордонного співробітництва в актах Ради Європи. *Юридичний бюлетень*. 2018, Вип. 7. Ч. 1. С. 161-168.

Тема 3. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування

Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки, статус та види територіальних громад.
2. Основні функції, повноваження та форми волевиявлення територіальної громади.
3. Умови та порядок об'єднання територіальних громад.
4. Територіальні громади в умовах воєнного стану.

Питання для самоконтролю:

1. Що означає поняття «територіальна громада»?
2. У чому полягають головні ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування?
3. Яке гарантійне право людини на індивідуальність забезпечує територіальна громада?
4. Яким чином територіальна громада впливає на організацію роботи органів місцевого самоврядування?
5. Як впливають політико-адміністративні чинники на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зав'язків їх членів?
6. Коли приймається статут територіальної громади?
7. Які об'єднання входять до складу територіальної громади?
8. У чому суть юридичного та фактичного статусу територіальних громад?
9. Які є види територіальних громад?
10. Які існують відмінності між окремими видами територіальних громад?

11. Які основні функції та повноваження територіальної громади?
12. Які основні форми волевиявлення територіальної громади?
13. Які існують проблеми оптимізації територіальних громад?
14. Які основні умови добровільного об'єднання територіальних громад?
15. Який алгоритм порядку добровільного об'єднання територіальних громад?
16. Який порядок добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад?
17. Як змінився режим функціонування органів регіональної і місцевої влади в умовах воєнного стану ?

Дайте визначення понять:

територіальна громада, юридичний статус територіальних громад, фактичний статус територіальних громад, муніципальна правоздатність, муніципальна дієздатність, базова територіальна громада, асоційовані територіальні громади.

Практичне завдання:

Здійсніть письмову характеристику Статуту територіальної громади м. Чернігова та територіальних громад Чернігівської області (за вибором ЗВО)

Складіть схеми:

1. Види територіальних громад.
2. Форми діяльності територіальних громад.
3. Основні форми волевиявлення територіальної громади.

Тематика індивідуальних робіт:

1. Історія становлення та розвитку територіальних громад на етнічних українських землях.
2. Зарубіжний досвід організації територіальних громад.
3. Статути територіальних громад та їх роль у вдосконаленні місцевого самоврядування.

Теми для презентацій:

1. Місцеві вибори: основні засади, організацію і порядок проведення.
2. Загальні збори, як інструмент місцевої демократії.
3. Дорадче опитування.
4. Порядок проведення громадських слухань відповідно до Статуту територіальної громади міста Чернігова.

5. Порядок здійснення місцевих ініціатив відповідно до Статуту територіальної громади міста Чернігова.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
2. *Про місцеве самоврядування* : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
3. *Про добровільне об'єднання територіальних громад*: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Дата оновлення: 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
4. *Про співробітництво територіальних громад*: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
5. *Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»* від 01 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247190087> (дата звернення: 02.01.2023)
6. *Рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2002* від 18 червня 2002 р. у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-98#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
7. *Статут територіальної громади міста Чернігова* від 11.10.2007 р. № 73. Дата оновлення: 27.05.2021. URL: https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/26/28/17/12/5313dc581c7223114e087f0103de8c9a.doc?_cf_chl_tk=dYYpMWvWWX4RTaKsuMdTliEzOII78814U8YcBUTDMKY-1677676265-0-gaNycGzNC2U (дата звернення: 02.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Бедрій Р.* Добровільне об'єднання територіальних громад як складова реформи децентралізації публічної влади в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 2. С. 54-59. URL : <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2018-2/pdfs/5-ruslanbedrii->

[dobrovilne-obiednannia-terytorialnykh-hromad-yak-skladova-reformydetcentralizatsii.pdf](#)

2. Ковалів М.В. Територіальна громада як носій функцій місцевого самоврядування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 2. Том 1. С.155 – 158.

3. Коркуна О. І. Формування понятійно-категоріального апарату територіальних громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 26-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2019_3_6

4. *Кращі практики регулювання інструментів громадської участі на місцевому рівні*. Проект Ради Європи «Сприяння участі громадян демократичному процесі прийняття рішень в Україні», 2019. 12 с. URL: <https://rm.coe.int/best-practices-civil-participation-pdf/168097ed3e>

5. Мельник Д. М. Теоретичні засади формування територіальних громад: імплементація світового досвіду в Україну. *Агросвіт*. 2018, № 11. С. 33-38.

6. *Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування: навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування / Карий О.І., Панас Я.В./ Асоціація міст України К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ»*, 2015. 176 с. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/6misiniweb.pdf>

7. *Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп. / В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін. ; за ред. В. Г. Потапенка*. Київ: НІСД, 2023. 54 с.

Інформаційні ресурси:

1. Чернігівська область. Громади / Децентралізація URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0462/gromadu>

Тема 4. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Питання для обговорення:

1. Поняття та правовий статус місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування .

2. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.

3. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради.

4. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад (на прикладі Чернігівської області)

Питання для самоконтролю:

1. Як визначити систему місцевого самоврядування в широкому значенні?
2. Як визначити систему місцевого самоврядування у вузькому значенні?
3. Що означає поняття «адміністративно-територіальна одиниця»?
4. Як визначити поняття «місцеві ради»?
5. Які особливості місцевого (базового) та регіонального рівня рад?
6. Який порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування?
7. Яка структура місцевої ради?
8. Яка роль статутів територіальних громад у здійсненні місцевого самоврядування ?
9. Які ви знаєте форми діяльності представницьких органів місцевого самоврядування?
10. Які ви знаєте методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування?
11. Якій існує порядок призначення та проведення сесії?
12. Які форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад?
13. Які форми й методи роботи тимчасових контрольних комісій рад?
14. Які форми і методи роботи депутатів місцевих рад?
15. Які існують особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування?
16. Які пред'являються вимоги до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови ?
17. Який правовий статус голів районної, обласної, районної у місті ради та статус голів міст Києва і Севастополя?
18. Який правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад?
19. Як здійснюється організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради?

Дайте визначення понять:

система місцевого самоврядування, адміністративно-територіальна одиниця, представницький орган місцевого самоврядування, місцева рада, обласні та районні ради, виконавчі органи місцевого самоврядування, статут, сесія місцевої ради, регламент, засідання, кворум, повноваження, компетенція, посадова особа, міський голова, староста, депутат місцевої ради.

Практичне завдання:

Здійсніть письмовий аналіз Рішень Конституційного Суду України, перелік яких наведено нижче в списку законодавчих та нормативних документів.

Складіть схему:

Структура місцевої ради (на прикладі Чернігівської місцевої ради).

Тематика індивідуальних робіт:

1. Роль статутів територіальних громад як засобів реалізації місцевого самоврядування.
2. Правовий статус і особливості діяльності районних у містах рад.
3. Процедури прийняття актів органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану.

Теми для презентацій:

1. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування (на прикладі Чернігівської області).
2. Структура місцевої ради (на прикладі Чернігівської місцевої ради).

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023).
2. *Про місцеве самоврядування* : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023).
3. *Про місцеві державні адміністрації*: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Дата оновлення. 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 02.01.2023).
4. *Про військово-цивільні адміністрації*: Закон України від 03.02.2015 р. № 141-VIII. Дата оновлення. 20.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 02.01.2023).
5. *Про статус депутатів місцевих рад*: Закон України від 11.07.2002. № 93-IV. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 02.01.2023).
6. *Рішення Конституційного Суду № 7-рп/2009* від 16.04.2009 у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування

актів органів місцевого самоврядування). URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text>

7. *Рішення* Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003 у справі за конституційним поданням Президента України та конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої, третьої, четвертої статті 118, частини третьої статті 133, частин першої, другої, третьої статті 140, частини другої статті 141 Конституції України, статті 23, пункту 3 частини першої статті 30 Закону України «Про державну службу», статей 12, 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статей 10, 13, 16, пункту 2 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ», статей 8, 10 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», статті 18 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування у місті Києві). URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-03#Text>

8. *Статут* територіальної громади міста Чернігова від 11.10.2007 р. № 73. Дата оновлення: 27.05.2021. URL: https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/26/28/17/12/5313dc581c7223114e087f0103de8c9a.doc?_cf_chl_tk=dYYpMWvWWX4RTaKsuMdTliEzOI178814U8YcBUTDMKY-1677676265-0-gaNycGzNC2U (дата звернення: 02.01.2023).

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Батанов О., Кравченко В.* Проблеми дотримання європейських принципів та стандартів місцевого самоврядування при визначенні законодавчого статусу столиці України міста Києва. Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 грудня 2019 р., м. Львів) Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 18-31.

2. *Калиновська Т.Г.* Поняття нормативно-правових актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування, їх юридична природа та ознаки. *Часопис Київського університету права.* 2009, № 4. С. 168-174.

3. *Кириченко Ю.М.* Організаційно-правові форми діяльності органів місцевого самоврядування. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022, № 12. С. 286-290. URL: http://lsey.org.ua/12_2022/66.pdf.

4. *Наумова К.І.* Нормативно-правові акти місцевого самоврядування: поняття та види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Сер. Право, 2014. Вип. 26. С. 63-66.

5. *Петришина М.* Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування: сутність та особливості. *Вісник Академії правових наук України:* зб. наук. пр. Харків, 2012. № 1. С. 66–76.

Тема 5. Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Питання для обговорення:

1. Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
2. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.
3. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування.
4. Особливості реалізації повноважень посадових осіб місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення під час воєнного стану.

Питання для самоконтролю:

1. Який зміст поняття «компетенція» органів та повноважень посадових осіб місцевого самоврядування?
2. Який зміст поняття «повноваження» органів та повноважень посадових осіб місцевого самоврядування?
3. Як співвідносяться у правовому і науковому вимірах поняття «компетенція» та «повноваження»?
4. Як співвідносяться функції та компетенції представницьких органів місцевого самоврядування?
5. Суть закріплення сфери компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування в Конституції та законах України?
6. Які існують види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування ?
7. Які існують форми, методи та критерії розмежування повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування?
8. Який порядок делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування?
5. Які особливості функціонування місцевого самоврядування під час воєнного стану?

Дайте визначення понять:

муніципальна служба, державна служба, органи місцевого самоврядування, органи державної влади, повноваження, компетенція, розмежування повноважень, державний контроль.

Практичне завдання:

Здійсніть письмовий аналіз Рішень Конституційного Суду України, перелік яких наведено нижче в списку законодавчих та нормативних документів.

Тематика індивідуальних робіт:

1. Муніципальна служба і її правове регулювання.
2. Особливості правового статусу виборних осіб місцевого самоврядування.
3. Відповідальність за порушення законодавства про муніципальну службу.

Теми для презентацій:

1. Обмеження, пов'язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби.
2. Порядок проведення атестації муніципальних службовців.
3. Кадрова політика щодо муніципальної служби.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
2. *Про місцеве самоврядування* : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
3. *Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану*: Закон України від 12.05.2022 № 2259-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення 02.01.2023)
4. *Про правовий режим воєнного стану*: Закон України від 12.05. 2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 08.02.2023)
5. *Про службу в органах місцевого самоврядування*: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення 02.01.2023)
6. *Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади*. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 № 339. Дата оновлення:

10.06.2009. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.01.2023)

7. Рішення Конституційного Суду № 12-рп/2004 від 20.05.2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим (справа щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-04#Text>

8. *Рішення* Конституційного Суду. № 7-рп / 99 від 06.07. 1999 р. у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови). URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/203927_203992

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Буглак Ю.* Проблеми розмежування повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2018, № 11. С. 70-75.

2. *Гончаренко Г.* Повноваження органів місцевого самоврядування як суб'єктів управління сектору безпеки України. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 5. С. 127-131.

3. *Голосніченко І.П., Голосніченко Д.І.* Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. 2011. № 1 (9). С. 147–155. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4891/1/11%20-%201_9_%20-%202025.pdf

4. *Литвиненко І.Л., Рижук І.В.* Зміст та практика реалізації органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021, № 8. С. 52-56. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/13.pdf

5. *Новак А. О.* Правова природа делегованих повноважень органів місцевого самоврядування в Україні. Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації : зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. семінару, м. Харків, 14 жовтн. 2016 р. Харків, 2016. С. 99-109. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11513/1/Novak.pdf>

6. *Суть реформи* органів місцевого самоврядування (децентралізації).
URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf

Тема 6. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

Питання для обговорення:

1. Основні засоби забезпечення законності та правопорядку органами місцевого самоврядування.
2. Охорона прав, свобод і законних інтересів громадян на місцевому та регіональному рівні у мирний час та на час дії військового стану.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні напрями діяльності органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення громадського порядку?
2. Через які адміністративні функції, реалізуються повноваження органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення громадського порядку?
3. Які напрями взаємодії органів місцевого самоврядування з Національною поліцією України на місцевому та регіональному рівні у мирний час та на час дії військового стану?

Дайте визначення понять:

органи місцевого самоврядування, повноваження, власні повноваження, делеговані повноваження, законність, правопорядок, права людини і громадянина.

Тематика індивідуальних робіт:

1. Повноваження органів місцевого самоврядування, щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина в правозастосовчій практиці.
2. Сучасний стан забезпечення законності та правопорядку в діяльності органів місцевого самоврядування
3. Шляхи вдосконалення засобів забезпечення законності та правопорядку в діяльності органів місцевого самоврядування

Теми для презентацій:

1. Уповноважений міської ради з прав людини.
2. Діяльність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо запобігання насильству в сім'ї.

3. Повноваження органів місцевого самоврядування як суб'єктів управління сектору безпеки України.

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
2. *Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану*: Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення: 08.02.2023)
3. *Про звернення громадян*: Закон України від 02.10. 1996 р. № 393/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.02.2023)
4. *Про місцеве самоврядування*: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
5. *Про Національну поліцію*: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення 06.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 08.02.2023)
6. *Про правовий режим воєнного стану*: Закон України від 12.05. 2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 08.02.2023)
7. *Про службу в органах місцевого самоврядування*: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
8. *Про введення воєнного стану в Україні*: Указ Президента України №64/2022 / Президент України. Офіційне інтернет-представництво URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 08.02.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Білоусов М.* Реформа місцевого самоврядування: висновки та прогнози / Асоціація правників України. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8439/>
2. *Вітвіцький С. С.* Забезпечення безпеки громад органами та підрозділами Національної поліції в умовах воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. С.68-71.

3. *Гончаренко Г.* Повноваження органів місцевого самоврядування як суб'єктів управління сектору безпеки України. *Підприємництво, господарство і право.* 2020, № 5. С. 127-131

4. *Діяльність* військових адміністрацій – відповіді на запитання громад / Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15305>

5. *Конституційне* право України: мультимедійний навчальний посібник / Колодій А. М. та ін. Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil5.html

6. *Місцеве* самоврядування в період воєнного стану / Національний інститут стратегічних досліджень URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/mistseve-samovryaduvannya-v-period-voennoho-stanu>

7. *Пушина А. Г., Любчик В. Б.* Забезпечення громадського порядку органами місцевого самоврядування в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2021 Ч. 2. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2021/3/part_2/6.pdf

8. *Шамрук Н. Б.* Діяльність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо запобігання насильству в сім'ї. *Науковий вісник Сіверщини.* Серія: Право. 2017, № 1 (1). С. 107-117.

Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.
2. Поняття, підстави та види відповідальності у муніципальному праві.

Питання для самоконтролю:

1. Який зміст поняття «гарантії місцевого самоврядування»?
2. Яка існує класифікація гарантій місцевого самоврядування в Україні?
3. Які гарантії організаційно-правової самостійності територіальної громади міста?
4. Чи гарантується на законодавчому рівні обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування?
5. Який зміст поняття «муніципально-правова відповідальність»?
6. Які характерні ознаки юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування?
7. Які підстави юридичної відповідальності у муніципальному праві вам відомі?
8. Які види відповідальності у муніципальному праві?
9. Які вам відомі конституційно-правові санкції в механізмі конституційно-правової відповідальності у сфері місцевого самоврядування?

10. Який зміст юридичної відповідальності представників муніципальної влади перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами?

11. Яка настає юридична відповідальність за невиконання вимог Закону щодо забезпечення гарантій депутатської діяльності?

12. Яка настає юридична відповідальність за порушення посадовими особами виборчих прав членів територіальної громади?

13. Яка настає юридична відповідальність органів та посадових осіб за виконання делегованих повноважень?

14. Яка настає юридична відповідальність за порушення положень законодавства щодо місцевих референдумів та консультативних опитувань територіальної громади?

Дайте визначення понять:

гарантії місцевого самоврядування, система гарантій, загальні гарантії місцевого самоврядування, спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування, юридична відповідальність, муніципально-правова відповідальність.

Складіть схему:

1. Види гарантій законності.
2. Види муніципально-правової відповідальності.

Тематика індивідуальних робіт:

1. Механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні органами місцевого самоврядування.
2. Відповідальність за порушення законодавства про муніципальну службу.

Теми для презентацій:

1. Гарантії щодо захисту прав місцевого самоврядування
2. Відповідальність міської ради та її посадових осіб

Рекомендована література:

Законодавчі та нормативні документи:

1. *Європейська хартія місцевого самоврядування* м. Страсбург, 15.10.1985 р. № 994_036. Дата оновлення: 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 02.01.2023)

2. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.01.2023)
3. *Про місцеве самоврядування*: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.01.2023)
4. *Про органи самоорганізації населення*: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-ІІІ. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text> (дата звернення: 02.01.2023)

Базова:

[1 – 5]

Допоміжна:

1. *Конституційне право України*: мультимедійний навчальний посібник / Колодій А. М. та ін. Національна академія внутрішніх справ URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil13.html
2. *Кириченко Ю. М.* Юридична відповідальність органів місцевого самоврядування: багатоаспектність визначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020, № 4. С. 158-162. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/39.pdf
3. *Попадинець Г. О.* Конституційно-правова відповідальність органів місцевого самоврядування: проблемні питання та шляхи вирішення. *Держава та регіони*. Серія Право. 2019, № 4. С. 28-33

ІІІ. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)

1. Поняття, предмет та методи муніципального права.
2. Зародження наукових знань про місцеве самоврядування. Теорія вільної громади.
3. Громадівська теорія місцевого самоврядування.
4. Державницька теорія місцевого самоврядування.
5. Теорія муніципального дуалізму.
6. Соціологічні концепції місцевого самоврядування.
7. Теорія муніципального соціалізму.
8. Теорія соціального обслуговування.
9. Сучасні системи і моделі місцевого самоврядування.
10. Система муніципального права, її елементна характеристика.
11. Муніципально-правові відносини.
12. Муніципально-правові норми, їх особливості.
13. Муніципально-правові інститути.
14. Муніципальне право як наука.
15. Функції муніципального права.
16. Методологія науки муніципального права.
17. Джерела науки муніципального права.
18. Муніципальне право як навчальна дисципліна.
19. Джерела муніципального права.
20. Основні принципи місцевого самоврядування.
21. Конституційно-правові основи функціонування місцевого самоврядування
22. Місцеве самоврядування і територіальна автономія.
23. Місцеве самоврядування і державне управління.
24. Актуальні проблеми вдосконалення системи місцевого самоврядування у контексті Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки.
25. Особливості впровадження європейських стандартів муніципального права у законодавство України.
26. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.
27. Поняття, ознаки, статус та види територіальних громад.
28. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні.
29. Правосуб'єктність територіальної громади.
30. Основні функції та повноваження територіальної громади.
31. Виключні повноваження територіальної громади.
32. Статут територіальної громади.
33. Основні форми волевиявлення територіальної громади.
34. Територіальні громади в умовах воєнного стану.
35. Умови та порядок об'єднання територіальних громад.
36. Основні форми співробітництва територіальних громад.
37. Припинення співробітництва.
38. Фінансування та моніторинг співробітництва територіальних громад.

39. Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.
40. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування.
41. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.
42. Структура місцевої ради.
43. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради.
44. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.
45. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
46. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад.
47. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.
48. Процедури прийняття актів органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану.
49. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради.
50. Правовий статус голів районної, обласної, районної у місті ради.
51. Правовий статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.
52. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.
53. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради.
54. Порядок підготовки та проведення засідань виконкому.
55. Правові акти виконавчих органів рад.
56. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення виконкому, його скасування.
57. Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.
58. Поняття та ознаки муніципальної служби.
59. Принципи служби в органах місцевого самоврядування.
60. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.
61. Проходження служби в органах місцевого самоврядування.
62. Припинення служби в органах місцевого самоврядування.
63. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування.
64. Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
65. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.
66. Власні, делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування та особливості їх реалізації.
67. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування.
68. Контроль за виконанням делегованих повноважень у сфері місцевого самоврядування.

69. Співвідношення повноважень представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування.
70. Особливості реалізації повноважень посадових осіб місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення під час воєнного стану.
71. Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування.
72. Поняття та види повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
73. Розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування.
74. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування.
75. Особливості реалізації повноважень посадових осіб місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення під час воєнного стану.
76. Власні, делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування та особливості їх реалізації.
77. Контроль за виконанням делегованих повноважень у сфері місцевого самоврядування.
78. Співвідношення повноважень представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування.
79. Основні засоби забезпечення законності та правопорядку органами місцевого самоврядування.
80. Охорона прав, свобод і законних інтересів громадян на місцевому та регіональному рівні у мирний час та на час дії воєнного стану.
81. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами внутрішніх справ.
82. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з прокуратурою.
83. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з Службою безпеки.
84. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування з судовими органами та органами юстиції.
85. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.
86. Поняття та підстави відповідальності у муніципальному праві.
87. Види юридичної відповідальності у муніципальному праві.
88. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України.
89. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.
90. Відповідальність органу самоорганізації населення та його посадових осіб.

IV. ПЕРЕЛІК БАЗОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. *Любченко П. М.* Муніципальне право: підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
2. *Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / Бодрова, С. В. Болдирев, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов.* Харків: Право, 2017. 392 с.
3. *Історія та теорія місцевого самоврядування: навч. посібн. / О. М. Руденко, І. В. Козюра, Н. В. Ткаленко, В. Г. Маргасова.* К.: Кондор-Видавництво, 2017. 226 с.
4. *Тетарчук І. В.* Муніципальне право України: навч. посібн. для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 206 с.
5. *Утвенко В. В.* Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посібн. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с.

V. ПЕРЕЛІК БАЗОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс: Муніципальне право. URL: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=2889>
2. Верховна Рада України <https://www.rada.gov.ua/>
3. Законодавство України – Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/504/96-вр>
4. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control>
5. Міністерство розвитку громад та територій України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/about/>
6. Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради. URL: <https://www.chernigiv-rada.gov.ua/>
7. Офіційний веб-портал Чернігівської обласної ради. URL: <https://chor.gov.ua/>